

САНОАТ КОРХОНАЛАРИДА ХАРАЖАТЛАРНИ МАҲСУЛОТ ТАННАРХИГА ТАҚСИМЛАШ МЕТОДОЛОГИЯСИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ

Махмудов Азамат Нормурадович

*Тошкент давлат иқтисодиёт университети доценти, иқтисод
фанлари номзоди. Тошкент, Ўзбекистон. saidmurodaka@mail.ru*

DOI: https://doi.org/10.55439/EIT/vol10_iss3/a5

Аннотация

Мақола саноат корхоналарининг билвосита харажатларини гуруҳлаш ва қайта гуруҳлаштиришни такомиллаштириш, шунингдек уларни маҳсулот (ишлар, хизматлар) таннархига киритиш ҳамда тизимли тақсимлаш методологияси масалаларига бағишланган.

Калит сўзлар: билвосита харажатлар, тўғридан-тўғри харажатлар, бухгалтерия ҳисоби ва ҳисоблаш жараёни, ишлаб чиқариш харажатлари, харажатларни таснифлаш, билвосита харажатларни тақсимлаш.

Аннотация

Статья посвящена вопросам совершенствования группировки и перегруппировки косвенных затрат промышленных предприятий, а также их включения в себестоимость товаров (работ, услуг) и методологии систематического распределения.

Ключевые слова: косвенные затраты, прямые затраты, бухгалтерский учет и учетно-расчетный процесс, издержки производства, классификация затрат, распределение косвенных затрат.

Abstract

The article is devoted to the issues of improving the grouping and regrouping of indirect costs of industrial enterprises, as well as their inclusion in the cost of goods (works, services) and the methodology of systematic distribution.

Keywords: indirect costs, direct costs, accounting and calculation process, production costs, cost classification, distribution of indirect costs.

Кириш

Саноат корхоналарида самарали бошқариш-бу режалаштирилган иқтисодий фойда олишга қаратилган ички бошқарув механизмларининг мослашувчан ўзаро таъсирга асосланган мураккаб тизимдир. Бундай шароитда, иқтисодий фаолият муваффақиятининг асосий омилларидан бири, ишлаб чиқариш учун сарфланган ресурслар тўғрисидаги, тезкор қарорлар қабул қилиш ва узоқ муддатли истикболли режаларни ишлаб чиқиш билан боғлиқ бўлган, ҳақиқий тасдиқланган, энг ишончли маълумотлардан мунтазам фойдаланишдир.

Бу ҳисоблаш жараёнига талабларни кучайтиришга тўртки беради, ишлаб чиқариш харажатларини ҳисобга олиш учун ахборот базасини яратиш ва юритиш техникаси ва усулларини, ички ҳисоботни яратиш технологияларини, хабардорлик

даражасини ошириш имкониятларини сезиларли даражада янгилайди ва бир қатор саноат корхоналарида олиб борилган тадқиқотлар билвосита харажатларни аниқлаш, тизимлаштириш ва маҳсулот таннархига киритиш билан боғлиқ муайян муаммолар бор деган хулосага келиш имконини беради. Бу масаланинг долзарблиги, шу жумладан, бу турдаги ресурслар тўғрисидаги маълумотлар, уларни камайтиришга қаратилган инқирозга қарши стратегияларни ишлаб чиқишда, саноат корхоналари ходимлари диққат марказида бўлиши билан белгиланади. Бу вазиятда ушбу манбалар тўғрисидаги маълумотларнинг ишончилиги муҳим аҳамиятга эга эканлигини исботлашни талаб қилади.

Тадқиқот натижалари ўрганилаётган корхоналарнинг бухгалтерия ҳисоби амалиётида билвосита харажатлар ҳажмини аниқлашда унга қандай тартибда ёндашишнинг ноаниқлигини аниқ кўрсатиб турибди. Бу тоифадаги харажатларни аниқлаш мантиғи шунчалик ноаниқки, улар кўпинча таърифи бўйича ишлаб чиқариш харажатлари билан боғлиқ бўлмаган ресурслар ҳақидаги маълумотларни ўз ичига олади. Бу хулосага мисол, корхонанинг трикотаж маҳсулотларини ишлаб чиқариш учун билвосита харажатларига, мазкур хўжалик юритувчи субъект томонидан тижорат мақсадларида яратилган ва хўжалик фаолияти доирасида фаолият юритадиган умумий овқатланиш, соғломлаштириш ва спорт залини сақлаш харажатлари киради. Бундан ташқари, биламизки, билвосита харажатлар тўғрисидаги маълумотлар мажмуасини тузиш мезонлари ва параметрлари корхонанинг бухгалтерия ҳисоби стандартларида амалда акс эттирилмаган ва ишлатилган ҳисоблаш усуллари ижрочиларнинг тахминий баҳоларига асосланади, бу эса маҳсулот таннархининг бузилишига ва натижада молиявий натижага олиб келади. Бизнинг фикримизга кўра, уларнинг ахборот ва инструментал ёрдамнинг институционал ноаниқлиги шароитида ҳисоб-китобларнинг нисбий хатосининг ўртача қиймати тахминан 10-15%ни ташкил қилади ва бу кўрсаткич, афсуски, ортиб бормоқда.

Мавзуга оид адабиётлар таҳлили

Илмий ва амалий манбаларда келтирилган назарий ва услубий ёндашувлар таҳлили ишлаб чиқариш саноатининг хўжалик юритувчи субъектини бошқариш тизимида билвосита харажатларни аниқлашнинг мавжуд усулининг йўқлигини, уларни назариянинг адолатлилигини (назария нуқтаи назаридан) кўрсатади. Ишлаб чиқариш таннархи айрим иктисодчиларнинг С.А.Пивкиннинг таъкидлашича, "билвосита харажатлар корхона ишлаб чиқарадиган маҳсулот ҳажмига боғлиқ эмас ва уларни ҳар бир маҳсулот турига мутлақо тўғри киритиш мумкин эмас" [1, п. 36]. Муаллиф билан рози бўлмаслик қийин чунки, уларни молиявий масъулият марказига ёки маълум турдаги маҳсулотга боғлаш жуда қийин эканлигини инобатга олиш зарур. Бунинг сабаби айрим иктисодчи олимларнинг таъкидлашича, "билвосита харажатлар саноат ишлаб чиқариш жараёнини таъминлайди, лекин унда бевосита иштирок этмайди" [2-5] деган фикрни билдирган. Бундан ташқари бир қатор иқтисодчи олимларнинг илмий қарашлари ҳам худди шундай фикрда эканлигини тасдиқлаши мумкин.

Илмий изланиш ва тадқиқотлар жараёнида шунга амин бўлдики билвосита харажатлар пайдо бўлиш жойи яъни "асбоб -ускуналарни ташиш, уларга техник хизмат кўрсатиш ва таъмирлаш, машиналар ва ускуналарни созлаш, ҳар хил турдаги энергия билан таъминлаш, сақлаш, таъминлаш, асбоблар ва эҳтиёт қисмлар ишлаб чиқариш, технология" каби соҳалар билан чегараланади. Саноат корхоналарида дизайн, ишлаб чиқаришни режалаштириш, маркетинг, бухгалтерия ҳисоби ва бошқа

соҳаларга ҳам алоҳида эътиборни қаратишни тақозо этади. Бизнинг қарашимизча шубҳасиз, бу ёндашув энг мақбулдир, чунки у бутун ривожланаётган майдонни қамраб олади [2, с. 49]..

Текширилаётган харажатлардаги ўзгаришлар ва бир қатор билвосита харажатлар (маъмурий ходимларнинг иш ҳақи, коммунал хизматлар, ишлаб чиқариш ускуналарини эскириши ва ижараси ва бошқалар) хизмат кўрсатиш ва ёрдамчи жараёнларни амалга ошириш соҳаларидан ташқарида пайдо бўлади, яъни. тўғридан - тўғри асосий ишлаб чиқариш бўлинмаларида амалга оширилмайди. Тадқиқот жараёнидаги корхоналарда бухгалтерия ҳисоби техникаси ва усулларини ўрганиш, ишлаб чиқариш харажатларининг билвосита харажатларини тақсимлаш учун асос сифатида энг талабчан кўрсаткичларни аниқлаш, бу асосий ишлаб чиқариш ходимларининг иш ҳақи, моддий харажатлар, даромаднинг шаклланиши кўриб чиқилган корхоналарнинг бухгалтерия ҳисоби амалиётидаги ҳолати қўйидаги расмда кўрсатилган (1-расм).

Юқорида айтиб ўтилганидек, ўрганилаётган хўжалик юритувчи субъектларнинг бухгалтерия ҳисоби амалиётини тартибга солувчи ҳужжатларида, афсуски, у ёки бу кўрсаткични танлашни оқлайдиган аниқ мезонлар йўқ. Бу ташкилотларнинг бухгалтерлари ўртасида ўтказилган сўров натижалари шуни кўрсатадики, уларни қўллаш, қоида тариқасида, эмпирик асосда қўлланадиган аънаналар, мутахассислар сезгиси ва камдан -кам ҳолларда иқтисодий масалалар биринчи ўринда туради. Энг кўп ишлатиладиган индикатор бу "асосий ходимларнинг иш ҳақи" бўлиб, у маълум услубий усулда акс эттирилган [6]. Бу манба шуни кўрсатадики, бу кўрсаткични қўлда ва кам механизациялашган ишлаб чиқариш шароитида билвосита харажатларни тақсимлаш учун асос сифатида ишлатиш мақсадга мувофиқдир; моддий харажатлар кўрсаткичлари - моддий истеъмол даражаси юқори бўлган корхоналар учун даромад - ташкилот бюджетига билвосита харажатларнинг катта юки билан таъсирини кўрсатади.

Тадқиқотнинг мақсади

меҳнат харажатларини камайтириш ва жараён сифатини яхшилашга имкон берадиган методологияни ишлаб чиқиш ва саноат корхонаси маҳсулот таннархини шакллантириш натижасида бошқарув қарорлари ва иқтисодий қарорларни қабул қилиш учун ахборот базасини яхшилаш ҳамда ташкилотни ривожлантириш стратегиясини белгилашдан иборат. Тадқиқотнинг назарий ва услубий асосини икки томонлама муносабатлар, кузатишлар, текширишлар, иқтисодий таҳлилнинг сегментик ва кўп факторли турлари, график расмийлаштириш ва декомпозицияга асосланган харажатларнинг тизимли таснифидан фойдаланишни ташкил этиш тушунилади. Таклиф этилаётган методологиянинг жорий этилиши бухгалтерия ҳисоби ва ҳисоблаш жараёнининг янада юқори самарадорлигини ва қарор қабул қилувчиларнинг хабардорлигини таъминлашга қаратилган. Тадқиқот натижаларидан амалий ва илмий ходимлар, давлат органлари ходимлари меъёрий ҳужжатларни тайёрлашда фойдаланишлари мумкин.

Тадқиқот методологияси

Саноат корхоналарида билвосита харажатларнинг иккиламчи муносабатларига асосланган харажатларни тизимли таснифлаш ёндашувларига ва [4-6-7] да кўрсатилган тўлиқ ишлаб чиқариш таннархини шакллантириш учун бухгалтерия ва ҳисоб -китоб воситаларига асосланган. Бизнинг фикримизга кўра, уларни билвосита таснифлашнинг асосий мезони - уларни пайдо бўлган пайтдаги асосий харажатларга

ҳисобдан чиқариш имкониятидир. Тадқиқотнинг услубий базаси, шунингдек, бухгалтерия ҳисоби регистрларида ишлаб чиқариш харажатларини акс еттиришининг тўлиқлиги ва ишончилигини, шу жумладан, уларнинг тўғридан -тўғри ёки билвосита харажатлар синфига мансублигини аниқловчи идентификаторнинг мавжудлигини текшириш учун зарур бўлган текшириш усулини ҳам ўз ичига олади. Агар харажатлар ёзуви аниқланмаган бўлса, унинг мазмунини тизимли ва сегментик таҳлил қилиш усули қўлланилади, унинг натижаларини талқин қилиш таҳлил қилинган ресурсни тегишли харажатлар синфига киритиш имконини беради. Бу корхонанинг иқтисодий фаолиятини ҳисобга олишнинг меъёрий ва маълумотли ёрдамни янгилайди. Идентификатор йўқлиги билан бошланган янгиланиш жараёни билан бир қаторда, агар керак бўлса, харажатларни ўз вақтида, шу жумладан тўғридан -тўғри харажатлар улушини кўпайтириш учун имкон берадиган солиқ ҳужжатларини мунтазам янгиланган туриш керак бўлади. График асосида расмийлаштириш усули бизга илгари кўриб чиқилган (1-диаграмма) ва унинг парчаланишини (1-расм) тузилиши орқали тўғридан -тўғри ва билвосита харажатларнинг мавжуд дихотомиясига асосланиб ишлаб чиқариш харажатларининг таркибий таснифини ифодалашга имкон беради. Хўжалик жараёнлари муаллифнинг фикрига кўра, билвосита харажатларни тақсимлаш жараёнини хўжалик юритувчи субъектнинг оддий фаолияти кўрсаткичларининг ушбу турдаги харажатлар тўпланишига таъсирини кўп ўзгарувчан таҳлил натижаларидан фойдаланган ҳолда аниқлаган бўлиши керак. Бу борада саноат корхоналарида уларнинг динамикаси ва миқдорий параметрларини аниқлайдиган кўрсаткични (кўрсаткичлар тўпланиши) аниқлаш мумкин. Бу усулни қўллаш асосида узоқ вақт давомида тадбиркорлик фаолияти давомида ресурслар базасининг ҳолатини кузатиш ва унинг натижасида ҳосил бўлган буюртма қилинган маълумотлар тўпланиши яратиш имконини амалга оширишга имконият яратилади.

Тадқиқот натижалари – Саноат корхоналарида ишлаб чиқариш харажатларини тизимли таснифлаш, уларни **“AGAMA PTF NTMK” ДК** фаолияти текшириладиган корхонада пайдо бўлган пайтдаги асосий таннархига киритиш эҳтимоли ёки имконсизлигининг иккилик қаршилигига асосланиб, тўғридан-тўғри харажатлар сифатида аниқлаш имконини берди. 12% харажатлар билвосита харажатлар тарзида акс эттирилган.

Билвосита харажатларнинг тўғридан-тўғри харажатлар рўйхатига киритилиши жадвалда келтирилган (1-жадвал).

1 -жадвал

Билвосита харажатларнинг тўғридан -тўғри харажатларга бўлиниши

№	Харажатлар номи	Ҳисобга олиш асослари
1	Дастгоҳларни, тикув машиналарини, прессларни ва бошқа ишлаб чиқариш механизмларини ишга тушириш учун электр, газ, ёқилғи, сув ва сиқилган ҳаво ва бошқа турдаги энергия сарфлари.	Харажатлар марказлари, маҳсулот номлари (буюртмалар, хўжалик жараёнлар), ускуналар бирликлари (асосий воситалар кодлари) тўпланган ресурслар сарфини ўлчашнинг электрон воситаларидан фойдаланиш ва масофадан туриб маълумотларни олиш орқали амалга ошириш.
2	Қадоқлаш, жиҳозлаш харажатлари; тикув ва туқув дастгоҳларини ўрнатиш, филофлаш ва эҳтиёт қисмларини заҳира қилиш харажатлари.	Маҳсулот турлари рўйхати бўйича ўзимиз ишлаб чиқарган қайта ишланган маҳсулотлар, эҳтиёт қисмлар ва ярим тайёр маҳсулотлар сони.

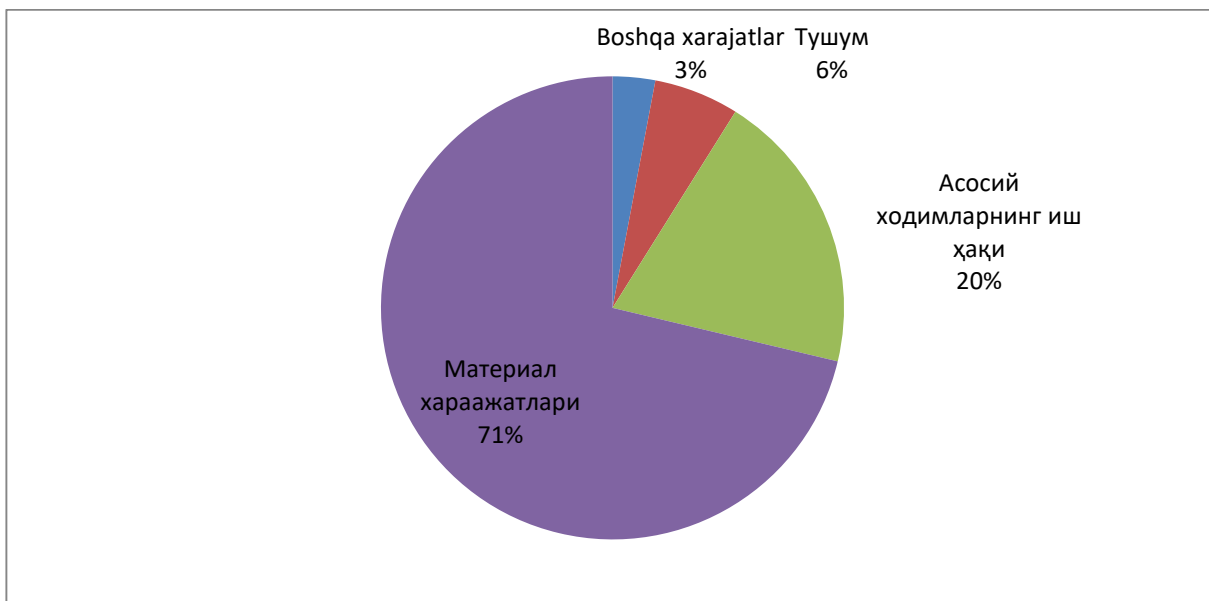
3	Корхона ичидаги товарларни кўчириш харажатлари	Ишлаб чиқарилган маҳсулотлар (буюртмалар, хужалик жараёнлар) ва жавобгарлик марказлари бўйича электрон ускуналарининг ишлашини ўлчашнинг онлайн тарзида маълумотларни масофадан олиш.
4	ишлаб чиқариш билан боғлиқ бўлмаган моддий харажатлар (асосий материаллар, ярим тайёр маҳсулотлар, сотиб олинган маҳсулотлар, ёқилғи ва электр энергиясини ортиқча сарфлаш; моддий ресурсларнинг йўқолиши)	Материаллар, ярим тайёр маҳсулотлар, сотиб олинган маҳсулотлар, ёқилғи ва электр энергияси ресурслар сарфини оператив назорат қилиш жараёнида тузилган ҳужжатлар асосида аниқлаш.
5	яроқсиз маҳсулотларни тузатиш харажатлари	Рад этилган маҳсулотлар (буюртмалар) номлари рўйхати.
6	Тайёр маҳсулотни қадоқлаш ва сақлаш жойига ташиш харажатлари	Тайёр маҳсулотлар (буюртмалар) номлари рўйхати.

Тадқиқотлар шуни кўрсатдики, бу корхонада маҳсулотларни моддий истеъмол қилиш даражаси қисман механизациялашган жараёнларнинг устунлиги билан бирлаштирилган. Шундай қилиб, билвосита харажатларни тақсимлаш учун база сифатида асосий ишлаб чиқариш ишчиларининг асосий моддий харажатлари ва меҳнат харажатларини бирлаштирган кўрсаткични танлаш мақсадга мувофиқдир, улардан фойдаланиш умумий харажатларни таннархга тақсимлашда ва тугалланган ишлаб чиқариш буюртмаларини тақсимлашда керакли маълумотларини аниқланган ҳисоб- китоблар асосида жадвалда келтирилган маълумотлардан олиш мумкин.

Ҳозирги кунда тўқимачилик ва енгил саноат соҳаларида кластерларни жорий қилинганлиги, шу соҳаларда юқори ижобий натижаларга эришиш учун катта имкониятлар яратмоқда. Шундан келиб чиқиб бугунги кунда трикотаж –тикув саноати тизимига ҳам кластер тизимини жорий қилиш бу соҳаларни янада ривожланишига олиб келади. Бунда бухгалтерия ҳисобини тармоқлар тизимида тўғри ҳисобга олиш тартибини ишлаб чиқиш зарурати пайдо бўлади.

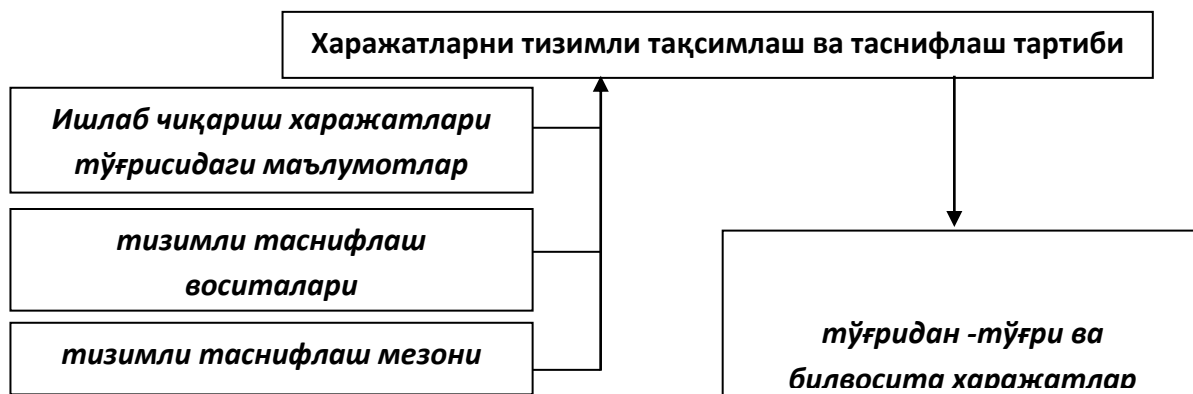
Юқоридагилар кластер тизимда трикотаж маҳсулотларини ишлаб чиқариш, қайта ишлов бериш ҳамда сотиш харажатлари ҳисобининг хусусиятлари ва маҳсулот таннархини камайтириш бўйича тадқиқотлар олиб бориш заруриятини юзага келтиради. Ушбу маълумотлардан келиб чиққан ҳолда шуни қайд этиш лозимки, трикотаж ва тикув саноати корхоналарида харажатлар ҳисобини юритиш, харажатларни тизимли тартибда тақсимлаш ва таснифлаш жараёнларини бухгалтерия ҳисоби ва аудитнинг халқаро стандартлари асосида ҳисоб юритишни таъминлаши лозим. Аммо, маҳсулот етиштириш жараёнида бевосита қатнашмайдиган айрим харажатлар борки, улар ҳисобини юритиш бўйича масалалар ўз ечимини тўлиқ топмаган. Жумладан, трикотаж матоларини тўқиш, бўйаш ва қўшимча ишлов бериш харажатлари, уларга меъёрдан ортиқча қилинган харажатлар, қадоқлаш, реклама ва этикетка тайёрлаш бўйича харажатлар ва бошқа харажатлар маҳсулот таннархига умумий кўринишда олиб борилмоқда. Саноат корхоналарида харажатларни тўғри ҳисобга олиш ва уларни жавобгарлик марказлари бўйича ҳисобга олиш ҳам муҳим аҳамият касб этади. Бунда харажатларни маҳсулот

таннархига бевосита ва билвосита харажатлар тартибида тақсимлашнинг хорижий тажрибаларидан фойдаланиш ҳам муҳимдир.

1-расм. Тўғридан-тўғри ва билвосита харажатлар дихотомиясига асосланган ишлаб чиқариш харажатларининг таркибий таснифининг контекст диаграммаси

Этибор беринг, текширилаётган корхонада умумий билвосита харажатлардан фақат умумий устахона харажатлари тақсимланади, уларнинг улуғи тадбиркорлик фаолиятига таъсир этувчи омилларнинг ўзгаришига қараб ўзгаради, харажатлар марказлари бюджетининг 6-7,5%ни ташкил қилади. Бу натижага билвосита харажатларни қайта ташкил этиш натижасида эришиш мумкин бўлади, бунда ускунани сақлаш ва ишлатиш харажатлари деярли тўлиқ тўғридан -тўғри харажатларга тўғри келади.

2-расм. Тўғридан-тўғри ва билвосита харажатлар тузилмасига асосланган ишлаб чиқариш харажатларини тизимли таснифлаш.

Бу усул корхонанинг ҳисоб сиёсатида ва бухгалтерия ҳисоби ва ҳисоб-китоб ишларини ва умуман бухгалтерия ҳисобини тартибга солувчи тегишли миллий меъёрий ва ҳуқуқий ҳужжатларда, маҳаллий актларда акс эттирилган бўлиши керак.

Хулоса ва таклифлар

Илмий изланишлар натижаси бўйича ишлаб чиқилган методология саноат корхоналарининг бухгалтерия ҳисоби амалиётида қўлланилиши мумкин, бу эса бухгалтерия ҳисоби ва ҳисоб -китоб ишларига сарфланадиган меҳнат харажатларини камайтиради, ишлаб чиқаришнинг оддий кўрсаткичларининг ишончилигини оширади, ишлаб чиқилган қарорлар ва иқтисодий стратегияларнинг самарадорлиги ва сифатини оширади.

Мақолада келтирилган усул ишлаб чиқариш харажатларини бошқариш учун маълумот майдонини кенгроқ аниқлаш ва шунга мос равишда тизимли таснифлаш, шунингдек маҳсулот (иш, хизмат) нархига иқтисодий асосланиш ҳисобига сезиларли даражада оптималлаштириш имконини беради. Ушбу ёндашувлар бухгалтерия ҳисоби ва ахборот сегментини тартибга солиш учун ҳужжатлар базасига киритилиши мумкин.

2-жадвал

“AGAMA PTF NTMK” ДКнинг умумий билвосита харажатларини 2021 йил феврал ойида бажарилган ишлаб чиқариш буюртмаларининг қиймати бўйича тақсимлаш рўйхати, сўм.

№	Буюртма №	Асосий ишлаб чиқариш ишчиларининг асосий моддий харажатлари ва меҳнат харажатлари йиғиндиси	Умумий устахона харажатлари йиғиндиси (4 - устуннинг жами: 3 - устуннинг жами) × 3 - устуннинг сатрлари қиймати
1	Артикуль -89	167327,00	61910,99
2	Артикуль-34–89	456712,00	168983,44
3	Артикуль-54–91	237890,00	88019,30
Жами		861929,00	318913,73

Саноат корхонасининг одатдаги фаолиятини бошқариш учун таклиф этилаётган методология, қиймат яратиш жараёнлари самарадорлигининг асосий кўрсаткичларини ҳамда кўп ўзгарувчан иқтисодий ҳисоб -китобларнинг ахборот ва инструментал имкониятларини сезиларли даражада кенгайтиради. Ушбу тадқиқотлар ишлаб чиқариш харажатларини тизимли таснифлаш ва бухгалтерия ҳисоби бўйича халқаро стандартларни амалиётга жорий этиш ва янгилаш жараёнида муҳим аҳамият касб этади. Ҳозирги кунда ташкил этилаётган кластерлар бўйича харажатларни ҳисобга олиш ҳамда ҳисобини юритишда ривожланган мамлакатлар тажрибасидан фойдаланиш, юқори натижаларга эришиш учун хизмат қилади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Пивкин С.А. Косвенные затраты и расход денежных средств производственного предприятия. Международный бухгалтерский учет. 2011;177(27):13–20.

2. Мухина Е.Р. Исследование вопроса о распределении косвенных затрат на электротехнических предприятиях. Вестник современной науки. 2016;13(1–1):92–94.

3. Грибанов А.А., Кудинова М.В. Учет косвенных затрат в условиях применения системы «директ-костинг» в растениеводстве. Экономический анализ: теория и практика. 2012;261(6):26–31.

4. Гришина Е.А. Методика распределения косвенных затрат на промышленном предприятии. Современные тенденции развития науки и технологий. 2015;(1–5):49.

5. Красикова Е.Т. Проблемы отнесения косвенных расходов на себестоимость продукции в молочной промышленности. Вестник коломенского института (филиала) московского политехнического университета. Серия: социально-гуманитарные науки. 2018;(13):144–153.

6. Врублевский Н.Д. Управленческий учет издержек производства: теория и практика. М.: Финансы и статистика; 2002. 350 с.

7. Мизиковский И.Е. Генезис управленческого учета на отечественных предприятиях. М.: Экономистъ; 2006. 199 с.

8. Jonathan Sallet, Ed Paisley. Innovation Clusters Create Competitive Communities. Huff Post Social News September 21, 2009.

9. Хасанов Б.А., Алиқулов А.И., Джуманова А.Б., Суюнов Ё.Б., Хасанова Р.Б. Амалий бошқарув ҳисоби. Ўқув қўлланма. – Т.: “Iqtisodiyot”, 2019. 290 б.